

Norges Indskrifter med de ældre Runer.

Udgivne

for

Det Norske Historiske Kildeskriftfond

ved

Sophus Bugge.

Christiania.

A. W. Brøgers Bogtrykkeri.

1895.

40. Mauland.

Literatur. T. Helliesen i Stavanger Museums Aarsberetning for 1899, S. 82 (med Tegning).

Grundlag for Behandlingen. Undersøgelse af Originalen.

Tegninger. Autotypier efter Photographier, tagne af Photograph Væring.

I 1899 indkom til Stavanger Museum en Guldmedaljon, paa hvis ene Side der mellem latinske Bogstaver og Tegn, som ikke viser Overensstemmelse med nogen Skrift, er indblandet enkelte Runer (Stav. Mus. Nr. 2245). Denne Gjenstand opgaves at være funden ved Pløining i en Ager paa Gaarden Mauland (Matr. Gaards-Nr. 63) i Time Sogn, Lye Præstegjæld, Jæder en.

Guldmedaljonen fra Mauland, som bærer Spor af stærk Slid, er 2,4 Cm. i Tværmaal. Oprindelig har den vistnok været noget større, idet der synes at være skaaret bort en Strimmel langs dens Kant. Herfor taler den Omstændighed, at kun nederste (inderste) Del af de bogstavlignende Tegn, som har skullet forestille Reversens Omskrift, nu er bevaret, ligesom ogsaa det, at de yderste Conturlinjer mangle paa Fremstillingen af den Kvinde, der paa Reversen sees foran Rytteren. Medaljonen, der har været baaren som Smykke, er forsynet med en cylinderformet Hempe, men mangler den Perlerand, som stadig ellers forekommer paa Gjenstande af samme Art.

Medaljonen fra Mauland er en barbarisk Efterligning af en romersk Guldmynt fra det 4de Aarh. Lignende barbariske Efterligninger af romerske Guld-

mynter er i Norge fundne i et ganske lidet Antal (i alt 6). De synes alle at have havt til Forbillede romerske Mynter og Medaljoner fra det 4de Aarh. (særlig fra Tidsrummet 350—375). Jfr. O. Rygh i Videnskabselsk. Forhandl. 1872 S. 349—352 og i Norske Oldsager under Nr. 286; Undset i Aarbøger f. nord. Oldk. 1880 S. 153; K. Rygh i Aarsberetn. fra Foren. til norske Fortidsm. Bevaring for 1897 S. 93. Ogsaa Medaljonen fra Mauland viser stor Lighed med romerske Mynter fra Constantinernes og de nærmest følgende Keiseres Tid, skjønt det ikke kan sikkert afgjøres, efter hvilket Forbillede den har været forarbejdet. Det bør nævnes, at Advers-Præget minder meget om Fremstillinger af Keiser Valens (375—378); jfr. Cohen, Description hist. des monnaies frappées sous l'empire romain VI pl. 14.

Fremstillingerne paa Mauland-Medaljonen synes, i Modsætning til Omskriften, at være forholdsvis mindre udartede, end det ofte er Tilfældet med de barbariske Efterligninger af romerske Mynter.

Medaljonens Forside fremviser foruden Omskriften Brystbilledet af en af de romerske Keisere. Diademet er tydelig fremstillet. Derimod er Kappens Flige, som i barbariske Efterligninger kan omdannes paa forskjellig Maade, f. Ex. til Fuglehoveder, her forvansket til to Spiraler, og over den ene af disse Spiraler stikker aldeles umotiveret en udstrakt Haand frem.

Reversen fremstiller en Rytter, som i den ene Haand, der er rakt frem, holder en Krans, medens den anden Haand er strakt bagud. Foran Rytteren sees en Kvinde, som i sin høire Haand holder en Gjenstand, der snarest turde være at opfatte som en Fakkell. Langs Medaljonens Rand sees nu kun det nederste (inderste) af endel bogstavliggende Tegn, idet Medaljonen, som ovenfor nævnt, oprindelig synes at have været noget større i Tværmaal.

Af de i Norge fundne Efterligninger af romerske Mynter viser Mauland-Medaljonen størst Lighed med den Medaljon, som i 1827 fandtes paa Gaarden Midt-Mjelde i Haus Præstegjæld i Nordhordland, og som synes at være en Efterligning af en Mynt af Valentinian I (364—375); afbildet i Antiquarisk Atlas Pl. I Nr. 15. Denne Medaljons Revers fremstiller ogsaa en Rytter, som i den ene Haand holder frem en Krans (?), medens han med den anden griber om Tøilerne. Ogsaa paa en anden af de i Norge fundne Guldmedaljoner, som er Efterligninger af romerske Mynter, er en Rytter fremstillet, nemlig paa Medaljonen fra Hove, Vik Præstegjæld i Sogn (afb. Atlas Nr. 14). Ligesom paa Medaljonen fra Mauland strækker her Rytteren den ene Haand frem, den anden bagud, men han holder, forskjelligt fra Mauland-Medaljonens Fremstilling, i den fremstrakte venstre Haand et Spyd, i høire Haand et draget Sværd.

Som i det foregaaende nævnt, er der paa Medaljonen fra Mauland som Omskrift paa Adversen ikke blot anbragt latinske Bogstaver, men ogsaa enkelte Runer og endel andre Tegn. Af disse sidste bør nævnes det Tegn, der er det 2det Tegn til venstre for Hempen, en Cirkel, hvori sees to rette Linjer, som skjære hinanden i en ret Vinkel, og hvis Skjæringspunkt falder noget til venstre for Cirkelens Centrum. Til høire for Hempen er efter 4 sikre Runer et tydeligt Hagekors anbragt.

Følgende Tegn paa Mauland-Medaljonens Adversside synes sikkert at være Runer:

Til venstre for det ovenfor omtalte cirkelformede Tegn \mathfrak{N} . \mathfrak{N} -Runens Stav har ved Basis en liden Udvidelse til venstre, hvad der kunde tyde paa, at her oprindeligt havde staaet \mathfrak{N} .

Under Hempten sees til venstre en vertical Streg. Fra denne gaar lige under Hempten en noget krum Streg nedad mod høire, dog ikke saa langt, at den naaar ned til den verticale Stregs Basis. Da en Del af dette Tegn synes at være skjult af Hempten, kan det ikke afgjøres, om Tegnet er en Rune (\mathfrak{N} ?) eller et andet Tegn. Hverken dette Tegn eller de to foregaaende træder tydeligt frem paa Afbildningen.

Omtrent midt under Hempten stikker nederste Del af et latinsk S eller en \mathfrak{S} -Rune frem. Til høire herfor følger saa, som det synes, Runerne $\mathfrak{N} \mathfrak{N} \mathfrak{S} \mathfrak{N}$. Det tredje af disse Tegn er snarest en \mathfrak{s} -Rune. Det latinske Bogstav S har nemlig, hvor det i Omskriften forekommer, en noget afvigende Form. \mathfrak{d} -Runens Forbindelsesstreger gaar ud fra Stavene et Stykke nedenfor disses Toppe og ovenfor deres Basis. Denne Rune har saaledes væsentlig samme Form som paa Rök-Stenen og som i angelsaksisk Runeskrift. Om den her forekommende Afvigelse fra den ældre Form af \mathfrak{d} -Runen er tilsigtet eller skyldes Ubehjælpssomhed, lader sig neppe sikkert afgjøre.

Da de barbariske Efterligninger af romerske Guldmynter er fundne i et ganske lidet Antal i Norge, har Undset (Aarbøger 1880 S. 153 f.) udtalt den Formodning, at disse Efterligninger er indførte fra Vest-Europa, hvor de er langt sædvanligere. Det har for dette Spørgsmaal neppe nogen Betydning, at en Form af \mathfrak{d} -Runen, der ligner den paa Medaljonen forekommende, hidtil ikke er funden i Vest-Europa paa Fastlandet, men i England, dog kun i Indskrifter, som er meget yngre end nærværende Medaljon. Se Wimmer, Runenskrift S. 109; S. Bugge, Rök-Stenen og Fonnaas-Spænden S. 75.

Det, at to \mathfrak{N} -Runer staa sammen, viser, hvad allerede af andre Grunde maatte formodes, at Runerne paa Medaljonen ikke danne nogen Indskrift med sproglig Betydning.

Undset henfører flere Fund, hvori Medaljoner, der er Efterligninger af romerske Guldmynter, forekomme, til Tiden omkring Aar 500. Da alle de her omtalte Medaljoner, som viser Efterligning af romerske Mynter, synes at henvise til Tiden omkring 350—375, turde der vel være Mulighed for, at idetmindste enkelte af disse Medaljoner kunde tilhøre en noget tidligere Tid.